



Miljöguiden – på väg mot mångfaldiga mångbruksskogar

Forststyrelsen använder, sköter och skyddar statens land- och vattenområden på ett hållbart sätt

Forststyrelsen använder, sköter och skyddar statens land- och vattenområden på ett ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbart sätt och samordnar olika förväntningar av ägaren, intressegrupper och kunder. Ett av Forststyrelsens strategiska mål är att stoppa nedgången av den biologiska mångfalden på statens marker. Skydd är en metod att bevara mångfalden men nyckelfrågan är att utöva hållbart skogsbruk i mångbruksskogarna.

Forststyrelsen, Vanda 2024




Innehåll

- 2 Forststyrelsen använder, sköter och skyddar statens land- och vattenområden på ett hållbart sätt**
- 4 Miljöguiden styr den hållbara användningen av statens mångbruksskogar**
- 6 I statens mångbruksskogar samordnas olika skogsbrukssätt**
 - 8 Landskap och rekreation
 - 9 Naturprodukter
 - 10 Renskötsel
 - 11 Vilt
 - 11 Tjädern – En paraplyart
- 12 Bevarandet av biologisk mångfald i mångbruksskogar**
- 14 Naturobjekt i mångbruksskogar**
 - 16 En special typ av naturobjekt – Artrik hotspot
 - 17 Små bevarandeområden
- 18 Aktiv naturvård av livsmiljöer**
- 21 Skogsbrukets vattenvård**
- 22 Avslutningsord**

Miljöguiden styr den hållbara användningen av statens mångbruksskogar

Hållbart skogsbruk i statens mångbruksskogar baserar sig på anvisningarna i Skogsbruk Ab:s miljöguide, där man finner råd om naturhänsynen under olika praktiska åtgärder från avverkningar till vägbyggande. Miljöguiden är indelad i två delar: I Grunderna och II Åtgärdsanvisningar. Den första delen innehåller omfattande bakgrundsinformation, medan den andra delen fungerar som en fristående arbetsinstruktion vid skogsbruksåtgärder. Miljöguiden utgör tillsammans med Skogsbrukets skogsvårdsinstruktioner en omfattande vägledning för skötsel och användning av statens mångbruksskogar. Guiden är främst avsedd för Skogsbruk Ab:s personal och entreprenörer, men den är allmänt tillgänglig på [Forststyrelsens webbplats \(på finska\)](#).





Den totala markytan som förvaltas av Forststyrelsen är nästan 9,2 miljoner hektar. Lite över hälften av detta (4,9 milj. ha) utgörs av mångbruksskogarna som används av Skogsbruk Ab. På cirka 3,5 miljoner hektar utövas skogsbruk. Skogsbruk Ab sköter också områden som tillhör Naturresursinstitutet, Försvarmakten, Gränsbevakningsväsendet och utbildningsanstalter. På grund av de speciella egenskaperna hos dessa områden omfattas de inte fullständigt av miljöguiden.


BILD: LAURA KAMMONEN

I statens mångbruksskogar samordnas olika skogsbrukssätt

Mångbruk av skogar innebär att även andra aktiviteter utöver virkesproduktion äger rum, såsom vandring, jakt, bärplockning och bedrivande av näringsverksamhet som renskötsel och turisttjänster. Dessutom är bevarandet av skogens biologiska mångfald och andra naturvärden en del av mångbruket. Vid planering och skogsvård beaktas behoven för dessa olika användningstyper.

BILD: AKU AHLHOLM



An aerial photograph of a winter forest landscape. The ground is covered in a thick layer of snow, with numerous evergreen trees scattered across the terrain. In the background, a large, calm lake is visible, surrounded by more forested hills under a clear sky. The overall scene is serene and cold.

Markberedning påverkar när- och fjärrlandskap, terrängens framkomlighet och förutsättningar för mångbruk. Markberedning som kraftigt blottar mineralmarken ökar tillväxten av sly och behovet av plantskogsvård samt minskar risväxtligheten, vilket påverkar till exempel blåbärsskörden. Det är viktigt att för varje förnyelseyta välja den markberedningsmetod som sparar markytan och risväxtligheten så orörd som möjligt men dock är tillräckligt effektiv med tanke på förnyelsen.

BILD: MIKKO MÄNTY

Landskap och rekreation

Skogens landskapliga betydelse varierar beroende på mängden av rekreationsbruk, brukets karaktär och landskapsvärdenas särart. Skogsbehandlingsprinciperna för olika typer av områden definieras individuellt. I områden med fokus på turism beaktas landskaps- och rekreativa värden i skogsbruket på omfattande områden, eftersom besökarantalet är stort och områdena kan ha olika typer av rekreativt och turismrelaterad företagsverksamhet.

Värdefulla landskapsobjekt och -särdrag inom skogslandskapet identifieras och beaktas i skogsbehandlingen. Värdefulla objekt för landskapsvård omfattar exempelvis strand-, ås- och klippskogar, olika kantzoner så som övergångszonen mellan mineralmark och torvmark samt områden längs vägar, stigar och rekreationsstrukturer. Till värdefulla enskilda strukturella särdrag hör enskilda stora träd, torrakor, stenblock och olika kulturarvsobjekt.

Rekreationsområden samt stora rekreations- och landskapshelheter är betydelsefylla också för att de främjar skogstäckets och sammanlänkning av områden. Förnyelsen utförs på ett sätt som möjliggör att målen för landskap och rekreationsanvändning uppfylls för dessa platser. BILD: MATTI MELA



Naturprodukter

I mångbruksskogar ingår bär- och svampplockning i allemansrätten. Att plocka bär och tickor från träd är också tillåtet, men det måste ske utan att skada träden. Däremot krävs markägarens tillstånd för att plocka sprängticka. Enligt allemansrätten är det också tillåtet att plocka blommor som inte är fridlysta samt tillexempel nedfallna grenar, kottar och ekollon.

Andra naturprodukter som det enligt allemansrätten inte är tillåtet att plocka, som till exempel sprängticka, kåda, mossor och granskott, kan man plocka i statens mångbruksskogar genom att skaffa en personlig naturproduktslicens från Forststyrelsen. Naturproduktslicenser säljs i [webbutiken Eräluvat.fi](https://www.eraluvat.fi).

Lingonen trivs och producerar bär på torr och karg mo. Vanligtvis stärks lingonriset och bärskörden ökar efter en förnyelseavverkning. BILD: PIA-MARIA THOMSEN



Renskötsel

Renskötsel är en traditionell näring i Norra Finland som är skyddad i renskötsellagen. Renarna får beta fritt inom renskötselområdet, som utöver landskapet Lappland även omfattar delar av Norra Österbotten och Kajanaland. Statens marker inom samernas hembygdsområde ingår i det område som definieras i renskötsellagen och som är avsett specifikt för renskötsel. Enligt renskötsellagen ska det alltid förhandlas med företrädare för det berörda renbeteslaget när man planerar åtgärder som gäller statens marker och väsentligt inverkar på renskötseln. I den lagstiftning som gäller Forststyrelsen har det fastställts att förvaltningen, användningen och skyddet av naturresurserna inom samernas hembygdsområde ska samordnas så att förutsättningarna för naturnäring och samisk kultur tryggas.

För att samordna skogsbruk, renskötsel och annan markanvändning har Forststyrelsen och Renbeteslagens förbund ingått ett omfattande avtal som definierar samarbetsmetoder och de särskilda åtgärder och begränsningar som krävs för att beakta renskötseln på statens marker.

Renskötselns förutsättningar beaktas i olika skogsbruksåtgärder. Om skogsbruksåtgärdena kräver förändringar till exempel i renstängselkonstruktioner eller om de placeras vid stängselområden, utförs vid behov en fältgranskning innan åtgärdena påbörjas. BILD: JUHA HÄNNINEN



Anmärkningsvärda områden för rennäringen, där skogsbruksmetodernas betydelse framhävs, omfattar följande:

1. Vinterbetesområden, särskilt områden där lavbete är möjligt under perioden av tunn snö, samt betesområden med skägglav då lavbete är förhindrat.
2. Kalvningsområden, som särskilt finns på lugna fjäll-, ås- och backsluttningar som tidigt på våren blir snöfria.
3. Transportrutterna mellan betesområden och till skiljningsinhägnader.
4. Områden med renstängslen och renskiljningsgården.

Vilt

Statens mångbruksskogar är viktiga jaktområden både för lokalbefolkningen och för licensjägare. I vårdandet av viltets livsmiljöer samordnas behoven inom skogsbruket och vilthushållning. Målet är att trygga viltets livsvillkor och bevara livskraftiga stammar. Mångbruksskogar upprätthålls och utvecklas även som livsmiljöer för vilt genom skogsvård. Till exempel genom att lämna viltbuskage i olika skogsbehandlingsfaser. Vården av viltets livsmiljöer är långsiktigt arbete vars påverkan sträcker sig tiotals år framåt.

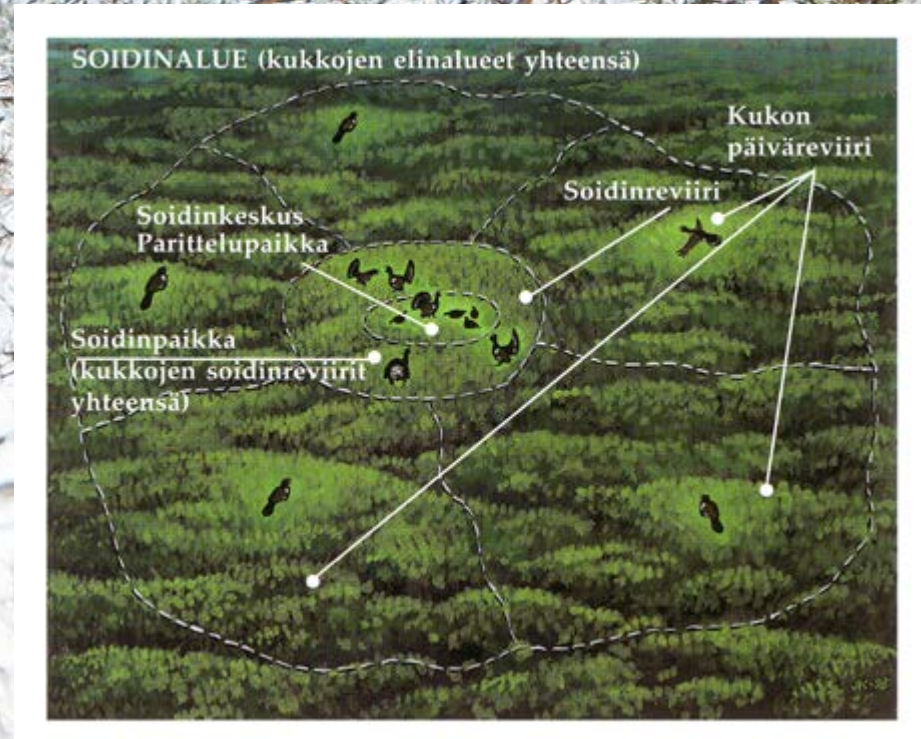
Tjädern – En paraplyart

Tjädern hör till de särskilt viktiga arterna för naturvården inom mångbruksskogarna. Därför har skötseln av tjäders spelplatser en särställning i Forststyrelsen inom vården av viltets livsmiljöer. Målet är att med hjälp av skogsbrukets naturvård och jaktvård bevara livskraftiga tjäderstammar som lämpar sig för jakt på statens skogsområden. Tjädern kallas för en paraplyart på grund av att stammarnas livskraft återspeglar skogens goda ekologiska tillstånd.

Med hjälp av tjäder-analysverktyget i Forststyrelsens geografiska informationssystemet kan man bland annat säkerställa att skogsförbindelserna bevaras från spelplatsen till de omgivande skogarna. BILD: JARI KOSTET



BILD: AKU AHLHOLM



Bevarandet av biologisk mångfald i mångbruksskogar

Bevarandet av biologisk mångfald i statens mångbruksskogar bygger på noggrann markanvändningsplanering och ständigt uppdaterad information om till exempel artförekomster. Viktiga verktyg för detta är regelbundet utförda naturvårdsplanering och områdesekologisk planering, där ekologiska mål för att bevara mångfalden samordnas med olika skogsbruksformer.

I områdesekologisk planering betraktas naturen i ett stort skogsområde som en helhet, där både naturskyddsområden och statens mångbruksskogar med sina ekologiska nätverk ingår. I det ekologiska nätverket ingår de objekt och områden som lämnas utanför skogsbruksåtgärder eller behandlas försiktigt för att bevara speciellt sådana värdefulla livsmiljöer och deras artbestånd som är kännetecknande för området. Också övergångszoner, skyddszoner vid vattendrag, naturvårdsträd, små obehandlade områden eller objekt som till exempel viltbuskage, och även avverkningsrester och stubbar, skapar livsmiljöer för många olika arter.

Även enskilda stubbar skapar viktiga mikrohabitat för organismer som är beroende av död ved. BILD: PIA-MARIA THOMSEN





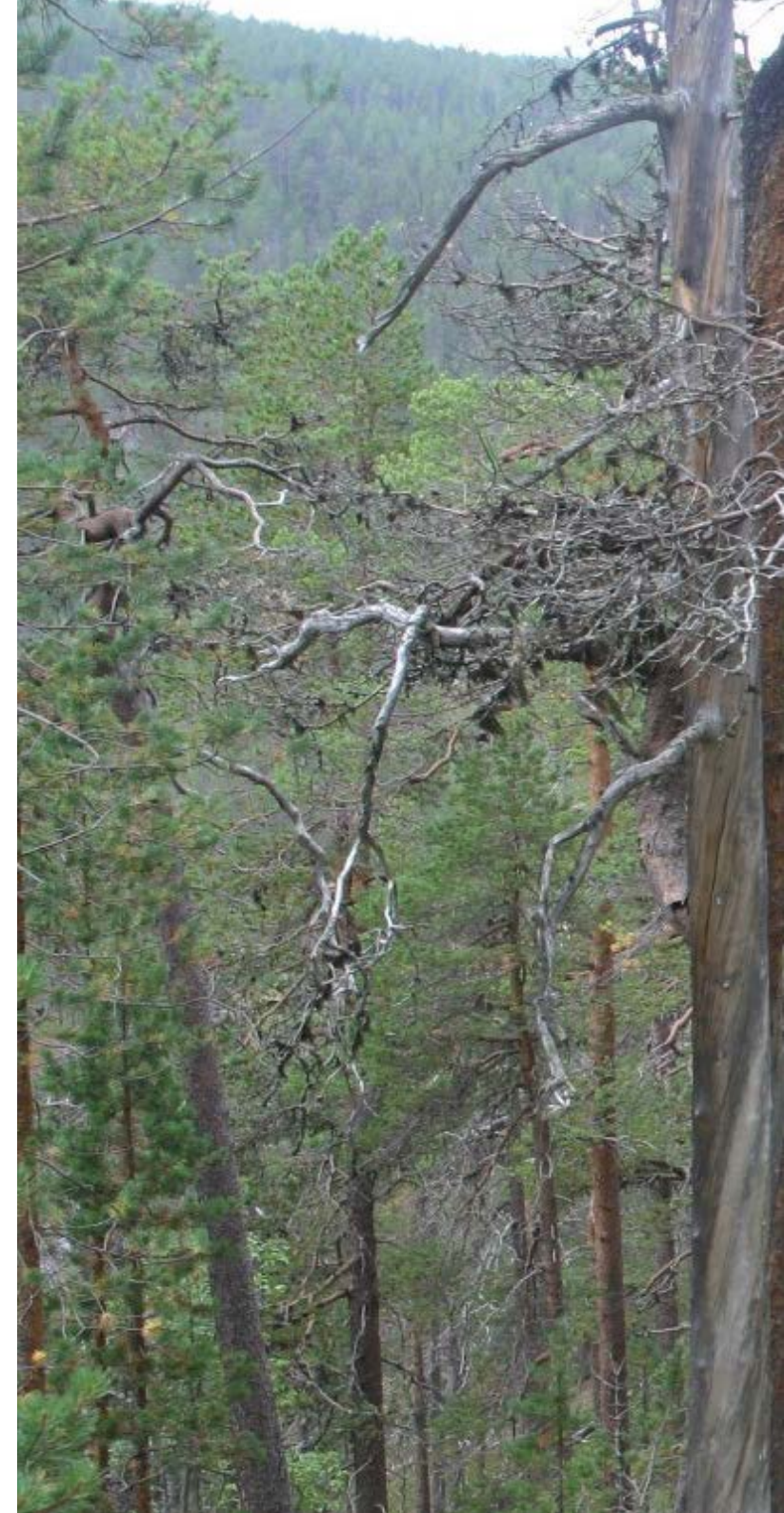
Flygekorren är en så kallad EU-direktivart som måste beaktas vid skogsbruk. För att säkerställa flygekorrens överlevnad är det nödvändigt att det finns tillräckligt med lämpliga livsmiljöer i närområdet och att flygekorren kan röra sig mellan dem längs skogsförbindelser. Bevarandet av flygekorrarnas livsmöjligheter genomförs på olika nivåer inom planeringen. På beståndsnivå möts artens mest kritiska livsmiljökrav genom att bevara platser som är viktiga för reproduktion, skydd och födöbehov.


BILD: TEEMU HEINONEN/VASTAVALO.NET

Naturobjekt i mångbruksskogar

Naturobjekten i mångbruksskogar kan fastställas antingen i områdesekologisk planering, vid annan inventering eller i samband med åtgärdsplanering. En del av naturobjekten är områden som definierats som värdefulla livsmiljöer enligt skogs- eller naturvårdslagen. Nya naturobjekt identifieras och kartläggs vid åtgärdsplaneringen. Naturobjekten registreras i Forststyrelsens geografiska informationssystemet som områdes- eller punktobjekt. Ändringar i avgränsningen av naturobjekt eller ekologiska förbindelser planeras vid behov tillsammans med Forststyrelsens Naturtjänster. Vid planering och genomförandet av avverkningar lämnas även små områden med bevarandevärde, så som grupper av naturvårdsträd och viltbuskage, som inte räknas till naturobjekt eller kartläggs i det geografiska informationssystemet.

Branta skuggmiljöer på åsryggar utgör en typ av naturobjekt och lämnas obehandlade. BILD: LAURI KARVONEN



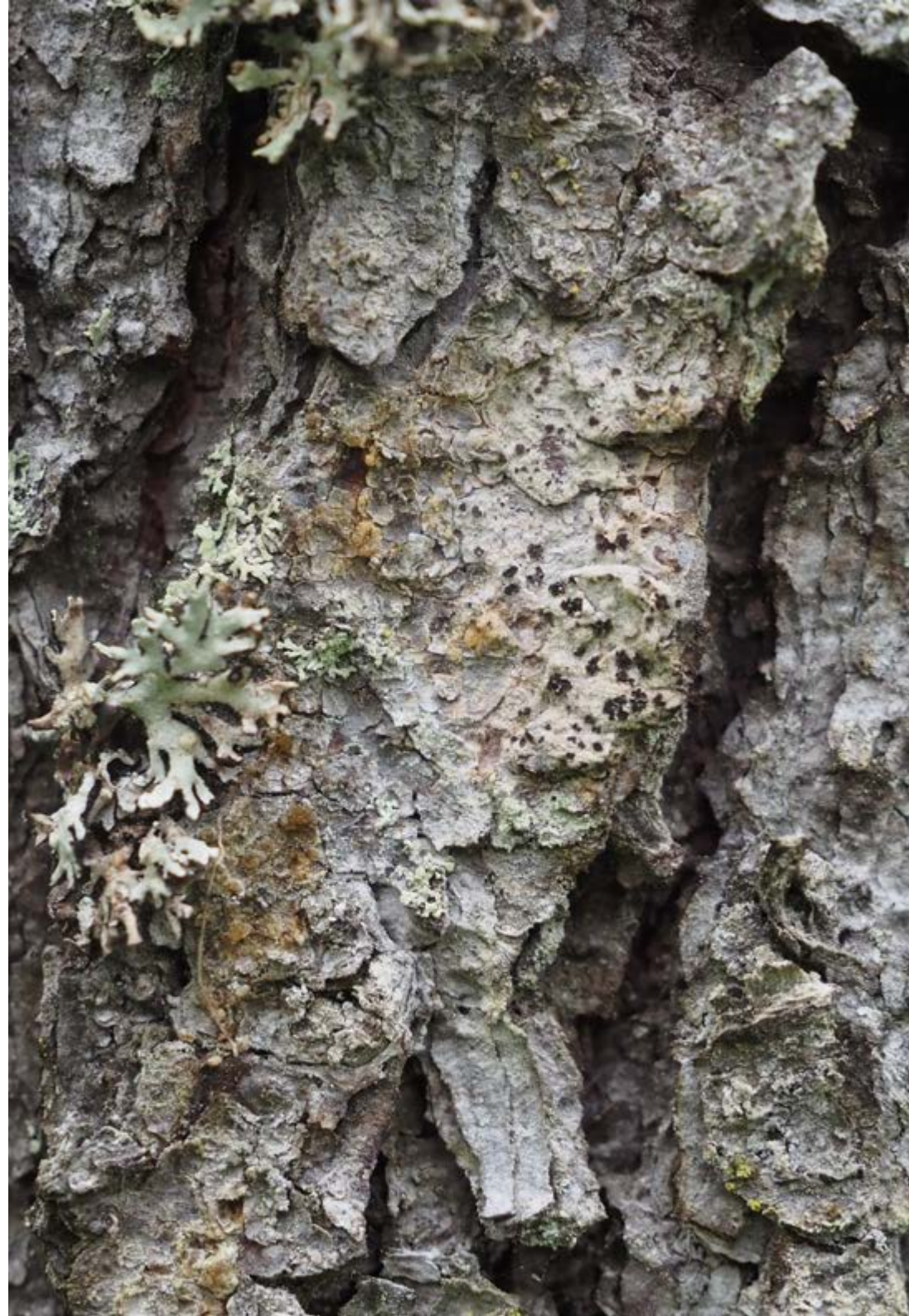


Inget skogsbruk bedrivs på naturobjekten, men trädbeståndet kan behandlas av naturvårdsskäl. Vid storm- och andra skogsskador måste man kontrollera om det uppstått en risk enligt lagen om bekämpning av skogsskador.

En special typ av naturobjekt – Artrik hotspot

Informationen om skogens arter i Finland förändras ständigt och artskydd betonas alltmer inom skogsbruket. Situationen för vissa grupper av arter kräver fortfarande särskild uppmärksamhet och ytterligare åtgärder för att vända utvecklingen för skogens hotade arter i positiv riktning. Avsnittet om artförekomster och deras beaktande i miljöguiden genomgick en fullständig förnyelse år 2023. Framöver finns det en tydligare och uppdaterad anvisning om hur man beaktar artförekomster vid skogsbehandling. Dessutom tillades ett nytt naturobjektskriterium som möjliggör att betydande artrika hotspot kan identifieras med enhetliga krav och begränsas utanför skogsbruksåtgärder.

Kattfotlav (de mörka håriga fruktorganen som syns i mitten av bilden) är en hotad art som trivs i skuggiga och fuktiga skogar och växer främst på grova granstammar. BILD: TUOMAS KALLIO



Små bevarandeområden

I alla skogsbehandlingsfaser lämnas levande naturvårdsträd. I första hand lämnas träd med högt mångfaldsvärde, till exempel mycket grova träd, träd med särskilda former eller vissa lövträd som till exempel sälg och asp. Naturvårdsträden samlas helst i stora grupper med träd från flera trädslag och olika kronskikt och lämnas permanent på platsen.

Vid varje avverkning tillverkas två till fem högstubbar per hektar. Högstubbar tillverkas helst av grova träd och de kan placeras vid naturvårdsträdsgrupper. Björk gynnas i tillverkningen av högstubbar.

Vid röjning och i avverkningar lämnas åtminstone tre viltbuskage per hektar med storleken 10–100 m², såvida sådana inte lämnats tidigare. Underväxtligheten av naturvårdsträdgrupper röjs inte heller, varefter de också erbjuder skydd för djuren.

Högstubbar av björk är speciellt viktiga för talltitan.

BILD: PIA-MARIA THOMSEN




Död ved skördas inte. Man bör också undvika att köra över död markved, i stället kan man försiktigt lyfta dem åt sidan från drivningsspåren.

Aktiv naturvård av livsmiljöer

Målet med naturvård i ekonomiskogar siktar sig på andra skäl än virkesproduktion, bland annat bevarandet av biologisk mångfald eller livsmiljöer för hotade arter.

Lämpliga myrar för restaurering finns till exempel i omedelbar närhet av skyddade myrar eller myrnaturobjekt, eller på myrområden där hotade myrtyper förekommer. BILD: KEIJO KALLUNKI





Restaurering har på lång sikt en positiv effekt både på myrlandskapet och vattenskyddet. När vattenbalansen och växtligheten återställs i det restaurerade området binds näringsämnen och partiklar från vattnet till myren. Dessutom kan det restaurerade området jämna ut översvämningsnivåerna. Beroende på platsens och dess avrinningsområdets yta och känslighet för erosion kan restaureringen dock avsevärt öka avrinningen av fosfor och organiskt material under de första åren efter restaureringen. Redan fem år efter restaureringen börjar avrinningen stabilisera sig och kan sjunka till en lägre nivå än under dikningen.

I **återställande av våtmarker** strävar man efter att bevara och återhämta våtmarksnaturvärden genom att återställa vattensystemet och skogens struktur så nära det naturliga tillståndet som möjligt.

I mångbruksskogar används **hyggesbränning** som en del av naturvården. Genom att **bränna grupper av naturvårdsträd** och genomföra kontrollerade bränningar, produceras bränt trä för arter som har behov av det.

Målet med vården av **solexponerade åsskogar** är att öka ljus och hetta på stället genom att avlägsna träd och blotta mineralmarken.

Restaurering av bäckfåror genomförs som projekt med separat finansiering enligt de mål som fastställts i områdesvisa vattenförvaltningsplaner.

Enligt vattenförvaltningskraven har alla vattenlevande organismer rätt till tillgängliga vattenlevnadsmiljöer.

Avlägsnandet av vandringshinder prioriteras i samarbete med Forststyrelsens Jakt- och fisketjänster.

I **skötseln av lundskogar** gynnas ädla lövträd om sådana finns, och man strävar efter att bevara skogens flerlayersstruktur. Den primära skötselåtgärden är att delvis avlägsna gran och också föra bort granens avverkningsrester, för att minska försurningen av lundmarken.

Genom hyggesbränning och bränning av naturvårdsträdgrupper skapas brända trädstammar för de arter som är beroende av dessa. BILD: OLLI SALO



Skogsbrukets vattenvård

Som ett resultat av skogsbruksåtgärder kan upplösta näringsämnen och fasta partiklar urlakas till vattendragen. Genom noggrann tillrinningsområdesplanering i samband med iståndsättningsdikning och markberedning kan dock vattendragsbelastningen betydligt minskas. Tillrinningsområdesplanering riktas mot minst en vattenförekomst (vattendrag eller en del av ett sådant) åt gången. Åtgärder för vattenvård inkluderar väl fungerande och tillräckligt omfattande översilningsområden och tillräckligt breda skyddszoner längs vattendrag, samt samtida användning av flera olika reningsmetoder, såsom sänkvirke, även på små avrinningsplatser.

Genom att använda skyddszoner med varierande bredd kan terrängens form och områden som är känsliga för erosion beaktas.

En bredare skyddszon är lämplig när risken för urlakning är hög, till exempel om marken sluttar ner mot ett vattendrag. BILD: ARI RAUTIO



Avslutningsord

Miljöguiden har publicerats sedan 1993. På grund av den snabbt föränderliga verksamhetsmiljön fattades beslut år 2022 att uppdatera guiden årligen för att effektivt betjäna användarna och stödja Forststyrelsens strategi och härleda åtgärdsplaner. Guiden publiceras endast i digitalt format, vilket gör det möjligt att integrera den i både Forststyrelsens digitala studiemiljö och eventuella ytterligare informationskällor. Den digitala publiceringsplattformen underlättar den årliga uppdatering av riktlinjerna och säkerställer användningen av den senaste informationen vid planering av skogsbruket.

Forststyrelsen Skogsbruk Ab:s miljöguide är fritt tillgänglig för läsning och nedladdning på [Forststyrelsens webbplats \(på finska\)](#).

Lunglav (*Lobaria Pulmonaria*).
BILD: PIA-MARIA THOMSEN

